

Cap i gens / gens de

JAUME CORBERA POU*

Universitat de les Illes Balears

RESUM

Els quantificadors *cap* i *gens (de)* són semànticament equivalents, tots dos signifiquen «0», és a dir, absència absoluta del nom quantificat, però no són equivalents en la distribució dins el discurs, perquè *cap* quantifica només substantius de significat comptable (*cap* / 1 / 2 / 3 / ...) i *gens (de)* quantifica només substantius de significat no comptable (*gens (de)* / *poc (de)* / *bastant (de)* / *molt (de)*...). En la llengua col·loquial, però, hi ha hagut en qualque parlar i en qualque context confusió entre els dos quantificadors, confusió que ha duit modernament molts d'usuaris de la llengua a oblidar *gens (de)* i a usar sempre *cap* amb qualsevol substantiu, de significat comptable o no comptable, en part pel fet que hi ha substantius de significat no comptable que contextualment poden entendre's com a comptables, i en part per la interferència de l'espanyol, que no fa una diferència de quantificadors equivalent a la catalana. En aquest estudi present una documentació històrica de la distinció entre els dos quantificadors, una teorització de la distinció genuïna catalana, un assaig d'explicació del procés de confusió entre els dos elements i una proposta de fixació normativa perquè sigui adoptada per la Gramàtica en procés d'elaboració per l'Institut d'Estudis Catalans.

PARAULES CLAU: normativa, gramàtica, *cap*, *gens (de)*.

ABSTRACT

Quantifiers *cap* and *gens (de)* are semantically equivalent: both mean «0», in complete absence of the name quantified. Nevertheless, they are not equivalent in terms of distribution within the discourse, as *cap* quantifies only countable substantives (*cap* / 1 / 2 / 3 / ...) and *gens (de)* quantifies only non-countable substantives (*gens (de)* / *poc (de)* / *bastant (de)* / *molt (de)*...). In colloquial language, however, a confusion has been produced in some contexts between these two quantifiers, confusion that nowadays has led many speakers to forget *gens (de)* and always use *cap* with any countable or non-countable substantive. That occurs in part because there are non-countable substantives which in some contexts can be understood as countable; but also in part due to the interference from Spanish, which does not make a difference of quantifiers equivalent to Catalan. In this study I present a historical documentation of the distinction between the two quantifiers, a theory about genuine Catalan distinction, an essay to explain the process of confusion between the two elements and a proposal for a rule to be adopted in the Grammar which is being elaborated by the Institut d'Estudis Catalans.

KEYWORDS: normative, catalan grammar, *cap*, *gens (de)*.

*He d'agradir a l'amic i col·lega Joan Melià les seves encertades i valuosíssimes observacions i aportacions a les versions prèvies d'aquest article.

1. LA QÜESTIÓ

EL portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals fa aquesta afirmació:

«L'ús de *cap* és correcte tant davant d'elements comptables (encara no li ha caigut cap dent) com davant d'incomptables: **no donar-hi cap importància, no tenir cap gràcia, no em fan cap por** (exemples extrets del dins les entrades «relliscar», «gràcia» i «riure», respectivament). També podem fer servir gens de en aquesta mateixa mena de casos: **no donar-hi gens d'importància, no tenir gens de gràcia, no em fan gens de por**, etc.»

És a dir, de tres exemples trets del DIEC2, dos dels quals (el segon i el tercer) aquest arrossega de la primera edició del DGLC de Fabra, l'autor del paràgraf fonamenta una teoria segons la qual en català és correcte dir: *no em queda cap farina; l'he acabada tota, o de la font no en surt cap aigua, o no teniu cap paciència, o no queda cap sal, o no hi havia cap claror, o dins el depòsit no hi queda cap benzina, o no hi havia cap tranquil·litat, o em vaig fer una ferida, però no em va sortir cap sang, o...*

Fabra, per les raons que sigui, no va teoritzar sobre la diferència entre *cap* i *gens* (/de)¹, i és ver que va usar construccions d'aquest tipus (*cap cas, cap valor, cap pressa*), però també és ver –i no deu ser pura casualitat– que al DGLC, a l'entrada **gens**, posa com a exemples *no té gens de paciència* i... si fa gens de vent... (és a dir, dos elements no comptables), i en canvi a **cap** tots els exemples són amb elements comptables (*germà, eina, mocador*). És probable, doncs, que la seva intuïció lingüística el fes distingir els dos quantificadors quan s'hi fixava, però que no s'hi fixàs en el seu ús habitual, influït –com el de molts de parlants barcelonins– ja aleshores per una defectuosa equivalència espanyola.

Tampoc no he sabut trobar a cap de les gramàtiques més importants posteriors a Fabra una mínima teoria sobre la diferència entre *gens de* i *cap*, i crec endevinar

¹*Gens* sempre va seguit de *de* quan introdueix immediatament el nucli nominal (*gens de* + N), però quan el nucli nominal està tematitzat (al principi o al final de l'oració, separat per pausa), o està pronominalitzat per *en* i no expressat explícitament (perquè ja ha estat esmentat en una frase anterior), la preposició és eliminada (*no queda gens de pa; (de) pa, no en queda gens; ¿que tens pa? - No me'n queda gens*). La raó és doble: *gens de* és etimològicament una contrucció partitiva (*gens* < GENUS 'gènere, espècie'), equiparable a «gota de, mica de», necessàriament seguida de substantiu com a element del qual s'indica la part; la segona raó és que la preposició *de* és transitiva i necessita un complement, i si el nucli nominal queda tematitzat a un extrem de l'oració o està pronominalitzat sense ser-hi explícit, la preposició desapareix perquè no pot quedar sense el complement; a més a més, si el nucli nominal és tematitzat, dislocat, a la dreta, forçosament ha de ser precedit de *de* (*ja no en queda cap, d'entrada*), i si el quantificador *gens de* no perdés la preposició en podria resultar una construcció inacceptable com **ja no en queda gens de, de pa*, amb la preposició de repetida. Cal dir que el comportament de *de* és exactament el mateix en les locucions partitives no negatives *un poc/una mica (/de)*, de les quals tractarem més envant: *em queda un poc de pa; (de) pa, me'n queda un poc; ¿que tens pa? - Me'n queda un poc*.

per què: *gens de* és classificat sempre dins els quantitatius i *cap* és classificat dins els indefinits, i per això tants gramàtics no s'han aturat a oposar-los entre si. Però no hi ha res més absurd que classificar *cap* com un indefinit, perquè d'indefinit no en té res: *cap* és zero; és un quantitatiu precís i definit, ben oposat per sentit als altres quantitatius (*molt, tant, poc*, etc.), excepte a *gens (/de)*, al qual s'oposa per la dependència del tret semàntic del restrictor: +/- comptable. Per tant, no en tracten ni Marvà (1968), ni Sanchis Guarner (1950), ni Moll (1968), ni Jané (1968), ni Ruaix (1974)², ni Badia i Margarit (1975, 1994)... Ni tan sols en tracta la magna *Gramàtica del català contemporani* dirigida per Solà (2002)... A totes aquestes obres, però, els exemples d'ús de *gens (/de)* són amb substantius no comptables i els de *cap* amb substantius comptables: la sensibilitat lingüística hi substitueix la reflexió. És una qüestió que ha passat desatesa fins a època molt recent, si exceptuam un article d'Albert Jané de 6/I/1978 al diari *Avui*, que defensa precisament la legitimitat de *cap* amb substantius no comptables, amb l'argument que aquest ús és conseqüència de la individualització dels substantius amb adjectius o complements de nom: *una importància relativa, una paciència de sant, una eficàcia extraordinària*... , sintagmes que en versió negativa serien, segons l'il·lustre gramàtic, *cap importància, cap paciència, cap eficàcia*... , perquè *cap = ni una*. Podria ser que a través de construccions com aquestes s'hagués introduït la vacil·lació en la distinció entre *gens (/de)* i *cap*, i que les més freqüents haguessin esdevengut fins a un cert punt familiars als parlants (*no tenir cap importància, no tenir cap interès, no tenir cap il·lusió*, i qualcuna altra), però d'aquí a afirmar que la regla general és que *cap* és sempre possible amb qualsevol substantiu de sentit no comptable hi ha una passa llarga i inacceptable.

Bé, matisem-ho: quan aquests substantius fan funció de complement verbal o de subjecte d'un verb inacusatiu (com *faltar, quedar, sobrar, sortir*, etc.), poden o no ser quantificats, però si ho són normalment s'han d'especificar amb un quantitatiu indefinit (*massa, molt, bastant, poc*... en frases afirmatives; *massa, molt, gaire, més, gens (/de)*, en frases no afirmatives), llevat d'aquells que poden ser individualitzats i que veurem més envant. Però quan aquests substantius fan funció de subjecte de verb no inacusatiu són individualitzats per un especificador, que pot ser l'article, un demostratiu o un quantitatiu/indefinit, i en aquest cas sí que hi és possible *cap*: *cap sort no pot compensar-lo dels mals que ha patit, cap vent no ens aturarà, cap boira ens impedirà avançar, cap aigua farà tant de mal com la de l'any passat, cap paciència és superior a la d'ella, cap tranquil·litat em farà oblidar el desgavell viscut, cap carn és bona per a la salut, cap vi és millor que el del meu país, cap olor és tan agradable com la de la*

²Però Ruaix, sense explicitar la norma, fa una comparança entre castellà i català d'aquesta manera: «castellà «ninguno (ningún), ninguna; alguno (algún)...»: «No tiene *ninguna* importancia, No tenía valor alguno.» - català **gens de (ni mica de)**: *No té gens d'importància. No tenia gens de valor.*» (El català en fitxes, II: 29)

rosa, etc. etc. Amb verbs copulatius *gens de* + N també pot ser subjecte: *en aquesta ciutat, gens de boira és un luxe*; i també amb alguns verbs, segons els sentit: *gens de simpatia suposa tenir pocs amics, gens d'alcohol no fa mal*.

Són, doncs, absolutament agramaticals frases com **no té cap amabilitat, és al·lèrgic al gluten i *no pot menjar cap pa, *els vegetarians no mengen cap carn, el metge li ha prohibit que *begui cap llet, *sempre es comporta sense cap dolentia, *s'hi va enfrontar sense cap covardia, *en aquesta posició no tindràs cap estabilitat, *no he tengut cap tranquil·litat*, etc. etc. Cap parlant de català genuí (no hi incloc, naturalment, els nous parlants d'origen extern) acceptaria aquestes frases com a bones, perquè té consciència que en versió afirmativa el quantitatiu oposat seria *molt* (en singular): *molta amabilitat, molt pa, molta carn*, etc. De fet, tornant als exemples de Jané, la negació d'aquells sintagmes seria *cap importància relativa, cap paciència de sant, cap eficàcia extraordinària*, perquè només amb el complement aquests substantius no comptables estan individualitzats si funcionen com a complement verbal; usats amb el sentit ple, sense restriccions, només poden ser negats amb *gens (/de)*: *gens d'importància, gens de paciència, gens d'eficàcia*, amb un comportament igual al de *no fer gens d'olor i no fer cap olor especial*. Qualque substantiu amb significat ambivalent (comptable i no comptable), com *pena*, pot acceptar els dos quantificadors, i és possible que això indueixi a confusió, i aquí la gramàtica normativa hauria d'aclarir la correcció de cada construcció: *em fa (tenc) pena - no em fa (tenc) gens de pena, m'han posat una pena - no m'han posat cap pena*; però no **no em fa cap pena*.

Anul·lar la distinció entre *gens (/de)* i *cap* ens duu a anul·lar la distinció claríssima que tot catalanoparlant natural i de parlar genuí fa entre *no em queda gens de pa* i *no em queda cap pa, no menja gens de carn* i *no menja cap carn llevat de la de pollastre, no he sentit gens de renou* (seria la resposta a *¿has sentit renou?*) i *no he sentit cap renou* (resposta a *¿has sentit un renou [de motor]?*), *no hi posa gens de sentiment* i *no hi posa cap sentiment especial, no fa gens de claror* i *no fa cap claror rara, no tenir gens de mal* i *no tenir cap mal, no tenir gens d'aturall* ('no aturar-se gens, mai') i *no tenir cap aturall* ('no tenir cap obstacle que l'aturi'), *no tenir gens d'idea* (de...) i *no tenir cap idea*, etc. ¿Volem empobrir la llengua eliminant aquesta distinció tan característica?

A un article publicat a *Llengua Nacional* (81, 2012: 35-37), Josep Ruai, el qual no pos en dubte que és un dels més perspicaces gramàtics catalans contemporanis, defensa novament la validesa de *cap* per *gens (/de)*, amb la justificació que és una evolució natural i lògica del català central, si bé reconeix que no és acceptat pels gramàtics valencians i balears³. Els seus arguments són repetitius respecte

³Com hem vist a la nota anterior, el 1974 el seu instint natural de la llengua li feia dir *gens d'importància, gens de valor*. Em sorprèn que una nota curta i poc argumentada del mestre Albert Jané li bastàs per a canviar d'opinió, com confessa ell en aquest article de *Llengua Nacional*.

dels de Jané, però al final hi afegeix una distinció que necessita per a poder justificar que *no tenc cap fred* o *no tenc cap set* no són acceptables: diu que aquests són «sensacions concretes» i no «noms abstractes». És a dir, amb noms que són «sensacions concretes» no és possible *cap*... ¿I *por* no és una sensació? El mestre Ruaix intenta distingir dos valors semàntics de *por* per a poder argumentar la validesa de *cap por* en un cas i de *gens de por* en l'altre, però aquesta distinció és ben difícil d'entendre per al simple parlant; per a mi «tenir por d'emprendre una iniciativa» i «tenir por de passar per un carrer fosc» són essencialment la mateixa *por*, en un grau menys o més fort, com «tenir por de saber els resultats d'una prova», «tenir por d'invertir en un negoci que no es veu clar», «tenir por de passar per devora un precipici», «tenir por de trobar qualcú que no t'agrada», etc. etc. ¿El cansament és una sensació concreta, com *fred* i *set*? Si ho és (jo crec que sí), no deu ser possible *cap cansament*, però resulta que també hi ha, com a mínim, qui ho escriu:

- «L'alcaldeessa adverteix que mai ha donat un pas enrere i que no té cap cansament després de 22 anys de govern municipal» ([El Punt-Avui](#))
- «ma mare tot i la seva edat, encara no li provoca cap cansament compartir unes hores amb altres persones» ([El Punt](#))
- «El PP s'ho menjarà tot, a jutjar per les enquestes, que no tradueixen cap cansament» ([El Punt](#))
- «La mirada blava transparent d'Angulo no revela cap cansament» ([El Punt](#))

¿I «fam» = 'gana intensa'? Ruaix diu que ha de ser «no tinc gens de gana», perquè «gana indica una sensació», i deu ser igual amb *fam*, però trobam també «[aquest no-res no li provoca cap fam](#)»; i aquests versos de Joan Sales, amb *cap fam* i *cap set*:

¡Quin gust de te esbravat, que al fons de la tetera
ha quedat oblidat i fred,
pren en aquests moments la nostra vida entera,
sense cap fam, sense cap set!

Neurastènia de capaltard, 1948

Segurament hom considerarà que es tracta d'una llicència poètica, però crec que només quan es perd la consciència clara del funcionament de la llengua és possible prendre llicències que en forcin les regles.

I encara tenim el cas de *son 'ganes de dormir'*, ben paral·lel a *gana 'ganes de menjar'* i *set 'ganes de beure'*: com que és «una sensació» ha de ser, seguint Ruaix (i hi estic d'acord, però no purament perquè és una sensació), «no tenc gens de

son»; però vet aquí un exemple (i mai tan ben dit) que no segueix la norma: «Està plovent i no tinc *cap pressa*, està plovent i no tinc *cap son*» (d'una cançó d'Els Pets); si *cap pressa* és vàlid per què no ho ha de ser *cap son*. . . ?

En realitat allò que ha passat en part en català no és simplement una «evolució natural i lògica»⁴, com sosté Ruaix, sinó que s'hi han sumat diferents factors, un dels qual és probablement la interferència espanyola. Josep Ruaix fa una llarga exemplificació de *cap* amb substantius abstractes no comptables treia d'autors diversos, tots moderns, com a aval de d'aquest ús legítim. Els exemples són reals, evidentment, però la primera objecció que hi puc fer és que el simple fet que aquests autors hagin fet aquest ús no és garantia de res, perquè també hi ha hagut molts d'autors moderns que han fet servir (que fan servir) construccions i paraules considerades no genuïnes o correctes, bé per desconeixement de la seva invalidesa bé per voluntat explícita, i això no dóna carta de genuïtat ni de correcció a tals construccions i paraules. I el fet que Fabra no tractàs aquesta qüestió a les seves gramàtiques ni al diccionari ha estat una permissió implícita per a tots aquests autors: com que Fabra no diu que sigui incorrecta, la donarem per bona. És una actitud comprensiva en autors literaris, no gramàtics. Ara bé, fixem-nos que la llista és una llista tancada, amb expressions molt freqüents tant en català com les corresponents en castellà. En podem separar els elements en dos grups: el grup dels substantius que no s'usen mai com a comptables (excepte quan són recategoritzats amb un complement o usats metalingüísticament) i el grup dels substantius que poden ser també usats com a comptables, amb el mateix significat o amb un de molt pròxim. Al primer hi corresponen *importància*, *paciència*, *sort*, *cas* (en la locució *fer cas*), *falta* (en la locució *fer falta*), *gràcia* (en les locucions *tenir gràcia* i *fer gràcia*)⁵, *autoritat* (poder o capacitat d'imposar-se). Al segon hi pertanyen *confiança* (*quines confiances que et prens!*), *efecte* (*aquesta acció no farà efecte, farà efectes!*), *eficàcia* (la «cançó» *se'ns presenta com una de les eficàcies «preparatòries» més vàlides que puguem computar*, Joan Fuster, a la «Introducció» del llibre *Poemes i cançons* d'Ovidi Montllor), *pressa* (*no em vénguis amb presses!*), *valor* (*els valors d'aquests objectes són irrelevants*), *èxit* (*ha tengut molts d'èxits en la seva feina*), *simpatia* (*no té gaires simpaties*), *culpa* (*tots tenim culpes*), *interès* (*té interessos a tot arreu*), *mirament* (*ha actuat sense miraments*), *por* (*les teves pors són exagerades*). És comprensible que de l'ús comptable dels substantius del segon grup n'hagi sorgit una quantificació no afirmativa amb *cap*, que hauria de ser normal només en els contextos en què clarament el significat és comptable, però que per confusió (i possiblement per influència espanyola, com ja he indicat) s'ha estès a tots els contextos en una part dels parlants, sobretot del dialecte central:

⁴No sabem d'entrada amb quin criteri considera que una evolució és «natural i lògica».

⁵Fora d'aquestes locucions, els plurals *faltes* i *gràcies* són possibles i normals, i també poden haver estat un mitjà d'expansió de la construcció *cap falta* / *gràcia*.

- *quines confiances que et prens! - No, jo no em prenc cap confiança!*
- *aquesta acció no farà efecte, farà efectes! - Idò jo voldria que no en fes cap, d'efecte*
- *no em vénguis amb presses! - No, si jo no et vénc amb cap pressa!*
- *els valors d'aquests objectes són irrelevants - De fet, no hi ha cap objecte que tenguí cap valor*
- *ha tengut molts d'èxits en la seva feina, però no ha tengut cap èxit en la seva vida particular*
- *no té gaires simpaties - Jo crec que no te cap simpatia de ningú*
- *tots tenim culpes - No! Jo no tenc cap culpa!*
- *té interessos en moltes de coses - Idò no és com jo, que no tenc cap interès en res*
- *ha actuat sense miraments - Mai n'ha tengut cap, de mirament!*
- *les teves pors diverses fan riure - No hi ha cap por que faci riure!...*

Aquest ús normal de *cap* amb aquests substantius contextualment comptables pot haver estat un factor que hagi ajudat a l'extensió del *cap* amb els mateixos substantius usats amb el significat primari no comptable, amb el qual correspondria *gens* (/de):

- *no m'inspira *cap confiança (per no m'inspira gens de confiança)*
- *he pres la medicina i no m'ha fet *cap efecte (per he pres la medicina i no m'ha fet gens d'efecte)*
- *hi he anat tira tira, sense *cap pressa (per hi he anat tira tira, sense gens de pressa)*
- *el pots tirar, no té *cap valor (per el pots tirar, no té gens de valor)*
- *ha provat de fer-se un nom en el seu camp, però sense *cap èxit (per ha provat de fer-se un nom en el seu camp, però sense gens d'èxit)*
- *se'ns va presentar sense *cap simpatia (per se'ns va presentar sense gens de simpatia)*
- *jo no tenc *cap culpa d'això que ha passat (per jo no tenc gens de culpa d'això que ha passat)*
- *aquest tema per a mi no té *cap interès (per aquest tema per a mi no té gens d'interès)*

- *l'ha maltractat sense *cap mirament (per l'ha maltractat sense gens de mirament)...*

I pot ser que des d'aquestes construccions, en principi explicables des del sistema, l'ús de *cap* s'hagi estès a altres denominacions de substantius no comptables en cap context, però molt freqüents, com són els del primer grup. Però crec que hi ha un altre factor que ha estat important, si no decisiu, en aquesta extensió del *cap* a construccions que haurien de ser amb *gens (/de)*: la interferència espanyola. En espanyol, en efecte, el quantificador *ningún*, que qualsevol catalanoparlant veu com a corresponent a *cap*, tant s'usa amb substantius referits a matèria comptable com a no comptable sempre, sense matisos. Passa però, que en espanyol el sistema és simètric, equilibrat: es pot usar *algún* en frases no negatives, amb el significat d'«una mica», i *ningún* en frases negatives, amb el significat de «ni una mica, gens»:

- *Todavía nos quedaba algún dinero (= un poco/algo de dinero) - Ya no nos quedaba ningún dinero (= nada de dinero),*
- *se llevó una valija con alguna ropa,*
- *no había en su actitud ningún arrepentimiento (= nada de arrepentimiento)*
- *el viento soplabá con alguna fuerza*
- *no nos daba ninguna esperanza (= nada de esperanza).*⁶

Com veim, en espanyol, amb els substantius comptables hi ha també la possibilitat d'usar les construccions pseudopartitives *algo de* (en frases no negatives) i *nada de* (en frases negatives), però aquestes no són mai exclusives i són pròpies sobretot de la llengua col·loquial. En català, l'equilibri, la simetria, entre les construccions afirmatives i les no afirmatives amb substantius no comptables es manifesta amb un *poc/una mica (/de)* i *gens (/de)*⁷

- *encara ens quedava un poc d'aigua - ja no ens quedava gens d'aigua*⁸,
- *se'n va dur una maleta amb un poc de roba,*
- *no hi havia en la seva actitud gens de penediment,*
- *el vent bufava amb una mica de força,*

⁶*Nueva gramática de la lengua española*, I, 1462. Real Academia Española - Asociación de Academias de la Lengua Española. Ed. Espasa, 2009.

⁷En eivissenc s'usa en negatiu *mica de* en lloc de *gens de*: *no tenc mica de sal*.

⁸No podem fer l'exemple amb l'equivalent de *dinero* perquè en català és comptable: *diners, doblers, sous*.

- *no ens donava gens d'esperança.*

No són gramaticalment genuïnes construccions com **ens quedava alguna aigua* - **no ens quedava cap aigua*, **se'n va dur una maleta amb qualque roba*, **no hi havia en la seva actitud cap penediment*, **el vent bufava amb alguna força*. Quant a *no ens donava cap esperança*, és el mateix cas que el de *confiança*, ja comentat, i per tant *cap esperança* seria correcte dins el seu context adequat; en aquest, imprecís, seria, segurament, possible.⁹

El fet és que les construccions amb *ningún/-una* en espanyol són abundantíssimes, i per això mateix molt familiars als parlants catalans: *ninguna importancia*, 292.000 resultats al Google (→ *cap importància*); *ninguna eficacia*, 56.200 resultats (→ *cap eficàcia*); *ninguna confianza*, 96.900 resultats (→ *cap confiança*); *ninguna paciencia*, 3.670 resultats (→ *cap paciència*); *ninguna suerte*, 51.200 resultats (→ *cap sort*); *ningún efecto*, 623.000 resultats (→ *cap efecte*); *ningunas ganas*, 32.100 resultats (→ *cap ganes*); *ninguna prisa*, 179.000 resultats (→ *cap pressa*); *ningún caso*, 49.500 resultats¹⁰ (→ *cap cas*); *ningún valor*, 22.400 resultats¹¹ (→ *cap valor*); *ningún éxito*, 9.710 resultats¹² (→ *cap èxit*); *ninguna simpatía*, 38.300 resultats (→ *cap simpatia*); *ninguna falta*, 33.400 resultats¹³ (→ *cap falta*); *ninguna gracia*, 87.100 resultats¹⁴ (→ *cap gràcia*); *ninguna autoridad*, 39.400 resultats¹⁵ (→ *cap autoritat*); *ninguna culpa*, 26.600 resultats¹⁶ (→ *cap culpa*); *ningún interés*, 174.000 resultats¹⁷ (→ *cap interès*); *ninguna gana* (amb el sentit de 'desig') 59.000 resultats (→ *cap gana*; en aquest cas la còpia del castellà és més evident, perquè en català la forma usual és en plural (*no tenir ganes de*; el singular *gana* és normalment en català 'necessitat de menjar', en mallorquí i menorquí també *talent*); *ningún miedo*, 26.000 resultats¹⁸ (→ *cap por*); *ningún miramiento*, 62.700 resultats (→ *cap mirament*). L'única de les construccions castellanes equivalents a les que dona RuaiX que no és gens freqüent és (*pasar*) *ninguna miseria*, de la qual el Google just troba 5 resultats, i cal dir que en català (*cap misèria*) no en troba cap, evidència que és una construcció afortunadament raríssima.¹⁹ Veim, doncs, que, excepte la darrera (també inusual en català), les

⁹Com passa amb *ensenyança*, *semblança*, etc.

¹⁰En l'expressió (*no*) «*hacer ningún caso*».

¹¹En l'expressió (*no*) «*tener ningún valor*».

¹²En l'expressió (*no*) «*tener ningún éxito*».

¹³En l'expressió (*no*) «*hace ninguna falta*».

¹⁴En l'expressió (*no*) «*hace ninguna gracia*».

¹⁵En l'expressió (*no*) «*tiene ninguna autoridad*».

¹⁶En l'expressió (*no*) «*tiene ninguna culpa*».

¹⁷En l'expressió (*no*) «*tiene ningún interés*».

¹⁸En l'expressió (*no*) «*tengo ningún miedo*». L'expressió (*no*) *da ningún miedo* dona 8.460 resultats.

¹⁹A més *misèria* s'usa en molts de contexts com a comptable, i els pocs casos de *cap misèria* que ens dona el cercador corresponen a aquests contexts.

construccions que Ruaix addueix com a exemple de la validesa del *cap* + substantiu no comptable corresponen a freqüentíssimes construccions equivalents amb *ningún* en castellà. En canvi, les que veu com a no vàlides són construccions també amb *ningún* en castellà, però de freqüència moltíssim més baixa, a les quals els catalanoparlants no hi estam acostumats, raó per la qual no han interferit el nostre sistema majoritàriament: *ningún frío*, 447 + 129 resultats²⁰ (*gens de fred*); *ningún calor*, 382 + 330 resultats²¹ (*gens de calor*); *ninguna sed*, 202 resultats²² (*gens de set*); *ningún azúcar*, 92 + 388 resultats²³ (*gens de sucre*); *ningún jugo*, 56 + 3 + 5 + 87²⁴ (*gens de suc*); *ningún aire*, 5 resultats²⁵ (*gens d'aire*); *ninguna pereza*, 255 resultats²⁶ (*gens de peresa*), etc. etc. Aquestes construccions amb *gens de* pareixen bastant afermades i no em consta que ningú en reivindiqui l'alternativa amb *cap*, però així i tot avui en dia ja es possible trobar-ne exemples, de la construcció castellanitzant:

- *Li oferim sense afegir cap sucre*
- *Tot és vegà, cent per cent natural, sense cap sucre afegit*
- *La nostra filla no va menjar cap sucre fins els 2 anys*
- *Menja carn i verdures, fruits secs i llegums, alguna fruita, poc midó i cap sucre*
- *Els guardeu, amb compte, en un recipient, sense perdre cap suc*
- *Embogir de vanitat i no treure'n cap suc*
- *Segur que Vostè Té recursos suficients per no passar cap fred a l'hivern*
- *en somnis però despert, el meu cor no sent cap fred...*
- *Cuita sense cap peresa a socórrer l'indigent*
- *sense cap peresa i en bon ànim m'en alce del llit*

²⁰En les expressions (no) «hace ningún frío» / «tengo ningún frío».

²¹En les expressions (no) «tengo ningún calor» / «hace ningún calor».

²²En l'expressió (no) «tengo sed». Cal dir que la majoria d'exemples trobats són amb *sed* amb sentit metafòric: *sed de venganza*, *sed de sangre*, *sed de revancha*...

²³En les expressions (no) «añadir ningún azúcar» / «sin ningún azúcar».

²⁴En les expressions (no) «beber ningún jugo» / «consumir ningún jugo» / «salir ningún jugo» / «sacar ningún jugo».

²⁵En l'expressió (no) «pasa ningún aire».

²⁶En l'expressió (no) «tengo ninguna pereza».

- *Les jugadores no tenien cap peresa en acudir puntualment a l'entrenament...*²⁷

Fins i tot en molts parlants el *cap* ha substituït el *gens* (/de) en la locució verbal *saber greu*, i no ja per interferència directa del castellà (perquè en aquesta llengua no existeix tal locució verbal), sinó per la pressió analògica de tots els altres casos; és a dir, molts parlants ja no usen pràcticament mai *gens* (/de) i sempre diuen *cap*, amb qualsevol substantiu, comptable o no comptable, i en la locució *saber greu*:

- *Que no em sap cap greu dur la boca tancada* (de la cançó *Silenci*, de Lluís Llach)
- *I no em sap cap greu, així vora teu, cremar tanta vida*
- *I no em sap cap greu, perquè així tots dos hem estat acompanyats* (p. 49 del llibre *Qualsevol diumenge, esports d'aventura i altres narracions*, PAM, 2004)
- *no em sap cap greu de tornar-hi* (p. 49 del llibre *Respirs*, de Miquel Estradé, PAM, 2000)
- *no li sap cap greu rebre un no per resposta*
- *la feina que faig no deu ser tan important quan no em sap cap greu deixar-la així*

M'imagín que en aquest cas també hi deu haver contribuït el fet que *saber greu* sigui de cada vegada més estrany en català central, substituït per *sentir-ho* (casualment, coincident amb el castellà *sentirlo*). O potser qualcú em justificarà que aquest *greu* també és o pot ser comptable...²⁸

Una construcció, usual i acceptada per RuaiX, que necessita un comentari especial és el de **cap ganes*. Sense el model del castellà *ningunas ganas*, **cap ganes* no s'hauria generat mai en català, perquè *ganes* és plural, de forma i de sentit, i *cap*, invariable, sempre determina un singular, perquè el seu significat mateix (0) comporta que negar la singularitat (és a dir, la unitat) sigui negar també la pluralitat; la concordança entre *cap* i *ganes* és impossible, és gramaticalment aberrant, i per tant la construcció és absurda, tan absurda com si diguéssim **cap intencions*, **cap desitjos*, **cap voluntats*... És cert que són possibles els sintagmes

²⁷ És molt probable, si bé naturalment no ho puc assegurar, que el *cap* d'aquestes frases (i de moltes de les que hem vist abans) sigui el fruit de la traducció automàtica del castellà *ningún*, o de l'anglès *any* o del francès *aucun*. Amb la traducció automàtica ara per ara és impossible encertar si *cap* d'aquests quantificadors correspon a *gens de* o *cap*.

²⁸ També és indicatiu de la influència castellana en aquestes frases el fet que la construcció amb *cap* és raríssima quan es fa la dislocació a la dreta, com a recurs de tematització, del nucli nominal quantificat, perquè aquesta construcció no existeix en castellà. No he trobat cap exemple al Google de *en tinc / té cap*, *de paciència*, *en té / tenia cap*, *d'eficàcia*, *fa / feia cap*, *de falta*, *fa cap*, *d'efecte*, *fa cap*, *de cas*; he trobat 2 exemples de *tinc / tenia cap*, *de por* i 3 de *fa cap*, *de por*, 1 de *tenia cap*, *de sort*, 7 de *cap*, *de greu*, 11 de *en fa cap*, *de gràcia* i 14 de *en té cap*, *d'importància*.

cap calçons, cap ulleres, cap estisores, i altres amb substantius defectius que només tenen forma de plural, però en aquests casos regeix la concordança per sentit, perquè encara que tinguin forma de plural aquests substantius tenen significat de singular: *uns calçons, unes ulleres, unes estisores*. . . , són per sentit un objecte únic, singular; i per això *cap calçons*, etc. és una construcció gramaticalment acceptable. No és aquest, clarament, el cas de **cap ganes*, en què *ganes* és plural de forma i de sentit, inconcordable amb *cap*. Sí que es correcte, en qualsevol cas, *ningunes ganes*, usual en la llengua medieval i en alguns parlars catalans moderns.

2. DADES HISTÒRIQUES

No hi ha, que jo sàpiga, estudis precisos de l'ús del quantificador *gens (/de)* al llarg de la nostra història lingüística. N'he recollit, per això, alguns exemples de totes les èpoques i d'àrees diverses de la llengua:

- «sabs que en perfecció no ha *gens d'avarícia*, car si ho havia seria deffayliment» (Ramon Llull: *Llibre del Gentil*, ap. DECLC, IV: 469, a 13-15)
- «Tot en axí com ampolla qui és ten fortment trencada que no y pot romanir *gens de vi*, en axí lo cors de Jhesu Christ fo per tants lochs foradat e nafrat, que *gens de sanch* no y romàs», «Per so, Sényer, car tot lo bé nostre està en vostra bonea e no y està *gens de nostre mal*», «Sobre la Luna no ha *gens d'ombra*», «¿Has *gens de volentat*? (Ramon Llull; GGL, III: 19-20)
- «Si en tan mesquines coses com nós som he *jens de poder*. . . » (Ramon Llull, ap. DCVB, 6: 264)
- «Tro que vejats que estiga ben net e no li romanga *gens de taca*» (Anim. Caçar 28 vº, ap. DCVB, 6: 264)
- «e fo irada e moguda a ira tant fortment, que *gens de paciència* no pòc haver de la mort de son fill», «a serventa sua; per què nostra Dona no ·s retenc *gens de senyoria* a sa volentat, ans tota sa volentat donà» (s. XIV; *Llibre de Sancta Maria*, pàg. 288, línia 12; i pàg. 346, línia 16; CICA);
- «molls en los béns de la ànima, que no han *gens de paciència* en les tribulacions, ans tantots són aterrats e vençuts» (s. XV; *Tractat de Confessió*, Fol. 20va, línia: 9; CICA);
- «e per sa culpa aquell era mort, e *gens de culpa* lo dit Jaume Amorós no ·n havia haüt» (s. XV; *Llibre de Cort de Justícia de València* (1441-1442), Fol. 37r, línia: 20; CICA);

- «Per la gràcia de Déu, com les dites senyeres e panons se levaren per les dites torres, no feya *gens de vent*» (Crònica de Muntaner; ap. DECLC, IV: 469, a 17-19);
- «e com *gens de vent* feya, tots se manejavaen» (Joanot Martorell, ap. DECLC, IV: 469, a 45-46);
- «No penses tu que m'haja restada *gens de sang* en la mia persona» (*Tirant lo Blanc*, ap. L'Espill, 6-7, Estiu-Tardor 1980: 37)
- «No vull que per causa mia prengues *gens de dan*» (Joan Esteve, *Liber Elegantiarum*, ap. DA, III: 147)
- «furtara la capa a Deu / que no li fa *gens de por*» (Bartolomé de Torres Naharro, Propaladía, Madrid, 1573: 81 vº [la primera edició és de 1517])²⁹
- «Tinclí manát al meu cor, / que nos' done *gens de basca*», «Que del depravat costum, / no's veja eixir *gens de fum*», «Ni li dona *gens de pena*, / lo no portarsen' diner», «*Gens de admiració* non' fassas» (Vicenç Garcia, *La armonia del Parnàs*, Barcelona, Academia dels Desconfiats, 1820 [principis del segle xvii]: 81, 125, 131, 167)
- «IMPACIENT, ò insufrit, qui no te *gens de paciencia*, ò de sufriment» (*Gazophylacium Catalano-Latinum, dictiones phrasibus illustratas, ordine literario comprehendens, cui subijcitur irregularium verborum elenchus*. Auctore Joanne Lacavalleria et Dulach V.I.D. Anno 1696. Barcinone: apud Antonium Lacavalleria, In Via Libraria: 585)
- «entrí jo a vèurer-las, y no'm sabé *gens de greu*, encara que hagués estat la paga a peseta» (Baró de Maldà, *Calaix de sastre* [1778]; ap. Agustí Duran i Sanpere, *Per a la història de l'art a Barcelona: glosses a documents dispersos*, Barcelona, IEC, 1960: 148)
- «si-n altre temps fos venguda / no-m sabia *gens de greu* / dar-te fins i tot el lleu» [1817] (Josep de Togores i Sanglada. *Poesies*, edició de Joan Mas i Vives, Barcelona, PAM, 1995: 247)
- «Cuando *gens* y *gota* van ántes de un sustantivo regido de preposicion, ó no se traducen ó se hace por *pizca*, el *menor*, la *menor* u otra palabra equivalente, v. g:

²⁹ El títol complet del volum és: *Propaladia de Bartolome Torres Naharro y Lazarillo de Tormes. Todo corregido y emendado, por mandada del consejo de la santa, y general Inquisición*.

No tinch *gens* de tinta. No tengo tinta.

No tinch *gota* de seny. No tiene juicio.

No tenia *gens* de por. No tenía *pizca* de miedo.

No 'm dona *gota* de pena. No me da la *menor* pena

No 't donará *gens* de treball. No te dará el menor Trabajo

Gens en la afirmativa se traduce por algo, un poco, v. g:

Si tens *gens* de pa, pòrtal. Si tienes un poco de pan, tráelo.»

(Mariano Brosa y Arnó, *Guía del instructor catalán, ó método teórico-práctico de gramática castellana para uso de las escuelas de Cataluña*. Barcelona, 1872: 86)³⁰

- «Aquells dos contraforts extrems, que *gens de falta* feyen» (Bartomeu Ferrà, lletra a Marian Aguiló de 1889, publicada al Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana, 3: 66)
- «Com vostè comprendrà, el fracàs de la idea no té *gens d'importància*» (Joan Torrandell, *Els encarrilats* (1901). Edició a cura de Damià Pons. Barcelona, PAM, 1998: 139)
- «certs devertiments que no fan *gens de falta* a negú» (Jordi d'es Racó, *Contarelles* [1915]. Edició de Mª Pilar Perea, *Contarelles d'en Jordi des Recó*, Barcelona, PAM, 2012: 46)
- «No heu tingut *gens de sort*, d'Arding» (Àngel Guimerà, *Jesús que torna*, 1917; dins Julia Butiñá Jiménez, Jerónimo Miguel Briongos, Miguel Marco i Artigas, *Nova antologia de la literatura catalana*, Madrid, UNED, 2011: 299)
- «No es veia pas *gens de claror* per cap escletxa»³¹ (Ruyra Parada 18, ap. DCVB, 6: 264)
- «No hi haurà negú que te faça es perque ni que te don *gens de sudà*» (expressió de les rondalles d'Antoni Mª Alcover, ap. Llull, 2008: 120)
- «Es senyor de s'hort era un beninoni que no duia *gens de mal fel*» (expressió de les rondalles d'Antoni Mª Alcover, ap. Llull, 2008: 248)
- «N'Aplana-muntanyes s'hi arramba i enverga culada i altra amb tota sa seva força, però ni barreres ni portes feren *gens de menció*» (expressió de les rondalles d'Antoni Mª Alcover, ap. Llull, 2008: 252)

³⁰Cal remarcar que en aquesta obra tots els exemples de *cap* són amb substantius comptables.

³¹Fixau-vos en l'ús ben diferenciat que fa Ruyra de *gens de* i *cap*, amb substantiu no comptable i amb substantiu comptable, respectivament.

- «Ses barreres no feren *gens de sentiment* ni s'engronsaren gota» (expressió de les rondalles d'Antoni Mª Alcover, ap. Llull, 2008: 252)
- «de vegades el portal arquejat ha estat escairat, sense *gens de gràcia*» (Pau Vila, *Resum de Geografia de Catalunya* [1928-1936], Barcelona, Societat Catalana de Geografia, 2003: 77)
- «li vaig contestar que per a nosaltres això no tenia *gens d'importància*» (Josep Torres Clavé, a una lletra a Sert de 1936 reproduïda per Salvador Tarragó i Cid, *El GATCPAC: de l'arquitectura a la revolució, dins Les avantguardes a Catalunya: cicle de conferències fet al CIC de Terrassa*, Barcelona, PAM, 1999: 77)
- «I tu, que no tens *gens de seny ni gens d'autoritat*» (Ciceró, *Discursos*, vol. IV. Traducció de Llorenç Riber. Barcelona, Fundació Bernat Metge, 1951: 23)
- «la gent hi viu a dins, s'hi troba bé —és a dir: no hi dóna *gens d'importància*» (Josep Pla, *Cartes d'Itàlia* [1955]. Barcelona, Columna Edicions, 2009: 15)
- «No esser suc ni salsa: no tenir *gens de gràcia*. . . » (DCVB, 9: 698)
- «No fer *gens de gràcia*: no tenir gens de cosa agradable, esser repulsiu, molest» (DCVB, 6: 361)
- «BOIRA – No me sap *gens de greu*! El tornaré vendre!» (Joan Mas, Testament de don Bartomeu, ap. *Scripta mallorquina*, a cura de Joan Veny i Àngels Mas-sip, Barcelona, IEC, 2013: 1008) «una anèctoda banal sense *gens d'importància*» (Josep Mª de Segarra, *Obres completes : Prosa*, Volum 2, Barcelona, Selecta, 1967: 316)
- «En els països sense continuïtat, com el nostre, les catàstrofes no tenen *gens d'eficàcia*» (Josep Pla, *Viatge a la Catalunya vella*, Barcelona, Destino, 1968: 459)
- ««Què voleu dir?», féu en Gros; «És que això té *gens d'importància*?»» (Pius Font i Quer, *Història de dos botànics catalans*. Dins *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*. Publicat a cura de Ramon Aramon i Serra. Barcelona, IEC, 1953: 42)
- «Un d'ells, però, no tenia *gens d'eficàcia* contra el fred» (Lluís Capdevila, *L'alba dels primers camins*, Editorial Andorra, 1968: 220) «després de tants anys no crec que això tinga *gens d'importància*» (Antoni Ròdenas Marhuenda, *D'Azorín i el país meu*, València, L'Estel, 1973: 111)
- «no tingué *gens de sort* en la designació del seu primer vicari general» (Ramon Muntanyola, *Vidal i Barraquer, cardenal de la pau*, Barcelona, PAM, 1976: 67)

- «sense *gens d'autoritat* sobre la díscola i insolidària aristocràcia dels seus estats» (Manuel Sanchis Guarner, *Les difícils decisions que hagué de prendre Jaume I*. Dins L'Espill, 8, Hivern de 1980: 32)
- «El criteri, però, no té *gens d'importància*: a moltes contrades de la llengua han coexistit les solucions *tesor* i *tesor*.» (Germà Colón, *Problemes de la llengua a València i els seus voltants*, València, Universitat de València, 1987: 48)
- «Donada la posició que ocupaven, no van tenir *gens d'eficàcia*» (Eladi Mainar Cabanes, *De milicians a soldats: Les columnes valencianes en la Gyerra Civil espanyola, 1936-1937*, Universitat de València, 1988: 81)
- «una entitat, en tant que entitat, no té *gens d'autoritat* per a establir premis d'aquesta naturalesa» (Josep Miracle, *Entre l'ahir i el demà*, Barcelona, El Llamp, 1991: 111)
- «No va tenir *gens de sort*.» (Antoni Serra, *L'avinguda de la fosca*, Barcelona, La Magrana, 1994)
- «Per això, no li va saber *gens de greu* que...» (Ap. Josep de C. Laplana, *Santiago Rusiñol: el pintor, l'home*, Barcelona, PAM, 1995: 142)
- «jo no he tingut *gens de sort* recurrent a obres sobre teixits i ornaments» (Germà Colón, *Estudis de filologia catalana i romànica*, València, Universitat de València, 1997: 221)
- «no tenia *gens de sort* amb les noies» (Jordi Mata, *El misteri de Berlín*, Ed. Bromera, 1997: 42)
- «No em sap *gens de greu* confessar-vos que...» («Francesc Pou: homilia per a la mort d'un nadó ja batejat». Ap. Josep Lligadas (a cura de), *Homilies exequials*, Barcelona, Centre de Pastoral Litúrgica, 1998: 102)
- «tenia poca o *gens d'eficàcia* contra les infeccions» (Ferran Garcia-Oliver, *Cistercencs al País Valencià*, València, Tres i Quatre, 1998: 168)³²
- «això no resta *gens d'importància* a les obres» (Maria Paredes i Baulida, Josefina Salord, Joan Ramis i Josep M. Quadrado: *de la Il·lustració al Romanticisme*, Barcelona, PAM, 1999: 25)

³²Fixau-vos en la coordinació disjuntiva: *poca o gens de*; *poca*, en singular, ja implica que el substantiu és no comptable; si fos comptable hauria de ser *poques* (*eficàcies*) i es coordinaria amb *cap*, però com que *cap* és singular, la coordinació hauria de ser *poques eficàcies o cap*, construcció que, en aquest context, seria inadequada; l'autor coneix perfectament el funcionament de la llengua i sap que no pot fer la disjunció *poca o *cap eficàcia*, perquè *cap* no és alternativa de *poca*, sinó de *poques*.

- «La cosa que més la sulfurava és que no li fes *gens de cas* a l'Amèrica; més encara: que no em fes gens de gràcia aquella criatura fosca» (Isabel-Clara Simó, *El gust amarg de la cervesa*, Barcelona, Columna, 1999: 162)
- «No podien saber *gens de greu* els treballs esmerçat» (*De l'ofici a la fàbrica. Una família industrial valenciana en el canvi de segle. La Maquinista Valenciana*, Universitat de València, 2000: 124)
- «a l'esquerra els qui donen molta importància a la religió i a la dreta els qui no li donen *gens d'importància*» (Lluc Peláez, *Insubmissió. Moviment social i incidència política*. Bellaterra, UAB, 2000: 48)
- «Sense fer-ne *gens de cas* l'acomiadà» (Heròdot, *Història, I*. Traducció de Manuel Balasch. Barcelona, Fundació Bernat Metge, 2000: 64.)
- «va estar tot un dia sense fer-me *gens de cas*» (Baltasar Porcel, *Domèstics i salvatges*, Barcelona, Planeta, 2001: 40)
- «La realitat física o biològica no té *gens d'importància*» (Joan Mayans, *Sota un silenci amb mil orelles: perspectives socials sobre ciborgs i ciberespais*, Palma, UIB, 2002: 271)
- «no tenen per si mateixos *gens d'eficàcia*» (M. Fabi Quintilià, *Institució oratòria*, traducció de Jordi Pérez i Durà, Volum 4. Barcelona, Fundació Bernat Metge, 2002: 88)
- «em veia sense possibilitats d'anar a recuperació, encara que no em feia *gens de gràcia*» (Jordi Cervera Nogués, *Professions liberals*, Barcelona, UAB, 2003: 103)
- «sense acovardar-se ni sentir *gens de por* a les amenaces que ell li feia» (Gaetà Huguet Segarra, *Els valencians de secà: estampes velles del Maestrat*, Universitat Jaume I, 2003: 142)³³
- «una noia molt atractiva que no ha tingut *gens de sort* a la vida» (Àngel Comas, *Diccionari de llargmetratges: el cinema a Catalunya després del franquisme, 1975-2003*, Valls, Cossetània Edicions, 2003: 56)
- «No es fa gens de cas dels principis de necessitat de motivació...» (SOS Racismo, *Informe anual sobre el racisme a l'Estat Espanyol*, Barcelona, Icaria Editorial, 2003: 314)

³³La redacció del llibre és de la dècada del 1950. L'autor va morir el 1959.

- «La xica no li feia *gens de cas*» (Joan Torró Soriano, *Pluja a la mar: El somni impossible d'Alessandro Malaspina*, València, Universitat de València, 2010: 39)
- «No teniu maneres, *gens de gràcia ni gens de dignitat*» (George Sand, *Història de la meua vida*; traducció de Caterina Calafat; Palma, UIB, 2010: 227)
- «No em feu *gens de cas*» (Rafael Beltran Llavador, *Rondalles populars valencianes: Antologia, catàleg i estudi dins la tradició del folklore universal*, Universitat de València, 2011: 396)
- «no hi escau el pronom en, no hi fa *gens de falta*» (Jaume Vallcorba i Rocosa, *Obra gramatical i lingüística completa: Volum II. B, Articles i textos breus*. Barcelona, PAM, 2011: 381)
- «Digues a Ibn Dī-l-Nūn, el cabdill que no té *gens de sort*» (Ana María Labarta Gómez, Ma del Carmen Barceló Torres, Josefina Veglison Elías de Molins, *València àrab en prosa i vers*, València, Universitat de València, 2012: 141)
- «amb poc temps i *gens de paciència*» (Salvador Pla, *Comunicació Política. Present i futur*, s/l, 2014: 16)
- «No té *gens de paciència*» (Sònia Parella: Baraca. *La forja d'un destí*. Bellaterra, UAB, 2015: 99)
- «Es va endinsar en l'espessor del bosc, sense *gens de por* de la foscor» (Laura Gallego, *Totes les fades del Regne*; traducció de Diana Coromines i Calders. Penguin Random House Grupo Editorial España, 2015, primer paràgraf del capítol «Simplement una noia humana»; [sense números de pàgina])

Com es veu amb tots aquests exemples (que no són una llista exhaustiva, ni de molt) hi ha una continuïtat ininterrompuda des dels inicis del català en l'ús de *gens* (/de) com a quantificador de substantius de sentit no comptable, una continuïtat que arriba fins a avui mateix i que inclou tots els substantius que alguns gramàtics consideren que poden ser indistintament determinats per *gens* (/de) o *cap*.

He cercat també documentació històrica de *cap* amb aquests substantius, i he de dir que en la majoria de casos (amb *importància*, *paciència*, *eficàcia*, *sort*, *confiança*, *autoritat*, *efecte*, *pressa*, *èxit*) no n'he trobada fins el segle xx, però d'uns quants sí que n'he trobada del segle xix: de *cap cas* (1888), *cap falta* (1898), *cap gràcia* (1866, 1883, 1885, 1887, 1896, 1898), *cap por* (1830, 1875, 1876, 1867, 1868, 1873, 1882, 1893, 1898, 1897), *cap valor* (1878, 1896, 1897), *cap simpatia* (1878), *cap culpa* (1832, 1839,

1841, 1867, 1890, 1898...) ³⁴, *cap interès* (des de 1829, és freqüent) ³⁵, *cap mirament* (1859...). És a dir, apareixen ja en el segle XIX, alguns ben prest, exemples de *cap* amb substantius de significat ambivalent comptable / no comptable, i en molts d'aquests exemples el context és tan ambigu que aquests substantius poden ser agafats amb un o altre significat. Segurament aquest és el camí pel qual aquestes construccions es poden haver fet més generals, probablement, però, ajudades per les corresponents castellanes amb *ningún*, que els parlants catalans identifiquen exclusivament amb *cap*. Però, en qualsevol cas, l'ocupació de la funció de *gens* (/de) per *cap* només afecta un grup reduït de substantius, i tots els exemples trobats són del dialecte central (la qual cosa no vol dir, evidentment, que no n'hi pugui haver dels altres dialectes).

3. ELS TRACTATS GRAMATICALS

Com deia al començament, les gramàtiques clàssiques del català, des de Fabra, no han tractat aquesta qüestió, que quedava fora de la normativització. Però en època més recent tractats gramaticals fets a València i a Mallorca, però també alguns a Catalunya, sí que hi han posat atenció, coincidint tots en la prescripció de la distinció entre *cap* com a quantificador de substantius comptables i *gens* (/de) com a quantificador de substantius no comptables. Josep Ruaix mateix esmenta, a l'article aquí comentat, Lacreu (2012), Badia *et al.* (1998), Saragossà (2005), l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (2006) i Vidal (2012), i hi podem afegir Alomar i Melià (1999), Alomar *et al.* (1999), Wheeler *et al.* (1999), Picó i Ramon (2005), Company i Puigròs (2006), Esteve i Melià (2011) i Mas Prats i Vilagrasa Grandia (2012). ³⁶ Hi ha, doncs, una convicció molt ampla, si no és majoritària, entre els gramàtics catalans moderns, de les àrees perifèriques, però també de

³⁴Cal tenir en compte, però, que el significat de *culpa* en la major part d'aquests exemples és assimilable al de «responsabilitat», comptable, com precisament en el més antic, de 1832: «En el primer cas Eliséu no tenia *cap culpa*» (*Iglesia de Christo desde Adam fins a nosaltres dividida en las set edats del mon*, per Fra Jaume Pontí Dominico, Barcelona: 50). *Culpa*, per cert molt propi dels texts religiosos, tant pot ser sentit com a comptable (*perdonau-nos les nostres culpes*, diu el *Parenostre*) com com a no comptable (*ningú té culpa de res*).

³⁵També en contexts en què és dubtós si el significat és comptable o no comptable: «era fàcil donassen crèdit a miracles falsos en que no consideravan *cap interès ni perjudici*» (*Demostració del Evangeli*, per Jean-Baptiste Du Voisin; traduïda al català... per Fra Jaume Pontí Dominico, Barcelona, 1829: 328).

³⁶No puc assegurar que sigui una llista exhaustiva. D'altra banda, el defecte, per dir-ho així, és que totes aquestes obres (bé, algunes més que les altres) no donen cap classe d'explicació de la norma ni hi fan cap matís. També he d'admetre que no conec les edicions posteriors a la de 1974 de *El català en fitxes / El català* de Josep Ruaix, i per tant no sé què hi diu exactament, si bé ell mateix declara a l'article de *Llengua Nacional* aquí referit que dels articles d'Albert Jané de 1978 en va treure «les degudes conseqüències».

l'àrea central, que existeix una diferència bàsica entre els quantificadors *cap* i *gens (/de)*: el primer determina substantius de sentit comptable i el segon substantius de sentit no comptable.³⁷

4. CONCLUSIONS

1. La diferència d'ús entre els quantificadors *cap* i *gens (/de)* no va ser objecte d'atenció de Fabra ni de cap dels seus seguidors immediats, per la qual cosa durant anys no hi ha hagut cap norma que hi fos aplicable.
2. L'única argumentació teòrica que fins ara hi havia sobre aquesta qüestió era la d'Jané (1968), molt simple, i la molt recent de Ruaix (2012), essencialment basada en els mateixos arguments que Jané.
3. Mancats d'una norma clara, els autors literaris i molts d'usuaris de la llengua han emprat els dos quantificadors segons els seu propi criteri; qualche autor, de fet, més que emprar el seu propi criteri s'ha deixat influir pels usos d'altri, i això explica, per exemple, que autors mallorquins hagin fet usos escrits diferents de la normalitat del seu parlar.
4. Hi ha una tradició ininterrompuda, a bastament documentada en aquest article, des dels orígens de la llengua fins a l'actualitat, d'usar *gens (/de)* amb substantius no comptables, quan fan funcions de subjecte d'un verb inacusatiu o d'objecte directe d'un verb transitiu.
5. El fet que alguns dels substantius de sentit primari no comptable puguin tenir, en segons quin context, un sentit comptable, ha permès que amb aquests substantius pogués usar-s'hi, en el context adequat, el quantificador *cap*.
6. A partir d'aquest ús contextual adequat de *cap*, el seu ús s'ha estès (entre els parlants del català central, sobretot) a contexts en els quals tradicionalment s'havia usat *gens (/de)*, que és la norma encara vigent en el sistema de la majoria dels parlants (sobretot de les àrees perifèriques). Probablement hi ha contribuït, a aquesta extensió inadequada, la identificació entre els

³⁷Jo mateix també ja vaig publicar a *L'Espira* del 12-11-2011 un article, molt més curt que el present, denunciant l'ús inadequat de *cap* per *gens de*, amb altres exemples dels segles xv i xvi, no citats en el present escrit. El meu article va ser replicat amb un cert menyspreu per un lingüista del diari «Ara», aprofitant la resposta a un lector valencià que criticava, precisament un titular amb *cap pressa*, com a expressió poc genuïna. En aquesta rèplica menyspreativa aqueix lingüista es limitava a adduir els mateixos exemples del DIEC i qualcun de Josep Ruaix, sense aportar cap argument nou a la controvèrsia. Podeu veure aquest article meu a l'adreça: <http://goo.gl/xgL2Nk>.

parlants que el quantificador català *cap* és el corresponent al *ningún* castellà, ambivalent tant per a substantius de sentit comptable com de no comptable. No n'he trobat exemples anteriors al segle XIX.

7. El manteniment de la distinció d'ús entre *cap* i *gens* (/de) és essencial per al funcionament genuí de la llengua catalana, perquè permet fer distincions com *no sentir gens d'olor* i *no sentir cap olor*, *no tenir gens de pa* i *no tenir cap pa*, *no haver-hi gens de llum* i *no haver-hi cap llum*, etc. Si es consideren com a equivalents els dos quantificadors aquesta distinció serà impossible, i la llengua catalana s'haurà empobrit. A més a més, respecta la simetria que representa *molts* $\longleftrightarrow$ *cap* / *molt* $\longleftrightarrow$ *gens*.
8. La majoria de gramàtics moderns postulen la diferència entre *cap* i *gens* (/de), basada en la determinació de substantius de sentit comptable i de sentit no comptable, respectivament, sense cap altre matís.
9. No és comprensible que la decisió d'una minoria d'assessors lingüístics que controlen els mitjans de comunicació més importants sigui la norma prevalent avui en dia dins la nostra comunitat en aquesta qüestió, sense haver-la estudiada mai a fons i sense tenir en compte l'opinió de molts d'estudiosos reconeguts.

5. PROPOSTES PER A LA NORMATIVA

La normativa catalana ha de ser vàlida per a tota la comunitat, no només per a una part, és a dir, no pot establir normes que siguin contràries a la sensibilitat lingüística d'una part important dels parlants; i a més ha de protegir i mantenir aquells usos tradicionals que són útils i distintius en la comunicació general, i no es pot permetre disposicions que contenguin contradiccions i que afavoreixin l'empobriment del sistema. D'acord amb aquests principis, vists tots els arguments i exemples fins ara exposats, la proposta respecte als usos normatius de *cap* i *gens* (/de) és la següent:

1. Són substantius de sentit comptable aquells que en frases no negatives accepten la quantificació en plural (*molts*, *pocs*, *bastants*, *tants*, *quants*, *uns quants*, *alguns*...): *molts de problemes es podrien evitar*, *poques sortides té aquesta crisi*, *¿trobes que n'hi ha bastants*, *de regals*, *per a tants de participants?*, *dóna'm uns quants bitllets de 50*, *alguns jugadors han fet trampa*; són substantius de sentit no comptable aquells que en frases no negatives només accepten la quantificació en singular (*molt*, *poc*, *bastant*, *tant*, *quant*...): *hi havia tant de silenci que feia por*, *sempre ha tengut molta de sort*; *anar-me'n em fa poca il·lusió*, *quanta de beneitura que hi ha en aquest grup!*, *tots hem tengut bastant de paciència*.

2. Com a norma general i primària, *cap* és el quantificador equivalent a 0 adequat per a determinar substantius de sentit comptable i *gens* (/de) ho és per a determinar substantius de sentit no comptable: *cap problema es podria evitar, cap sortida té aquesta crisi, trob que no hi ha d'haver cap regal per a cap participant, no em donis cap bitllet de 50, no ha fet trampa cap jugador; no hi havia gens de silenci, mai no ha tengut gens de sort; anar-me'n no em fa gens d'il·lusió, gens de beneitura hi ha en aquest grup!, ningú ha tengut gens de paciència.*
3. Hi ha substantius semànticament ambivalents, com a comptables o no comptables; és a dir, que tenen un significat comptable (o més d'un) i un significat no comptable (com *cas, pena, culpa*, etc.); en aquest cas, poden ser determinats per *cap* o *gens* (/de), segons pertoqui al significat; però no és possible que siguin determinats sempre només per *cap*, sigui quin sigui el significat.
4. *Cap* pot determinar substantius de sentit primari no comptable en contexts en què aquests substantius són usats amb sentit comptable (*esperàvem efectes diversos, però finalment la resolució no va tenir cap efecte; ell es pren moltes de confiances, però jo no n'hi permetré cap, de confiança; tothom hi dóna una importància especial, però per a mi no té cap importància, ni especial ni extraordinària ni normal...*);
5. En el cas que sigui dubtós si en el context en què s'usa el substantiu té o no sentit comptable, cal aplicar-hi la norma general.
6. *Cap* és possible com a quantificador de substantius no comptables quan aquests fan funció de subjecte de verbs no inacusatius: *cap sort no pot compensar-lo dels mals que ha patit, cap vent no ens aturarà, cap boira ens impedirà avançar, cap aigua farà tant de mal com la de l'any passat*, etc. De fet en aquest context hi ha una individualització clara d'aquests substantius, entesos com a comptables.
7. *Cap* exigeix concordança en singular, excepte amb aquells substantius defectius que tenen només forma de plural, però significat de singular (*calçons, ulleres, estidores, estenalles*, etc). Per tant és totalment inadmissible la construcció **cap ganes*.

REFERÈNCIES

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2006): *Gramàtica normativa valenciana*. Acadèmia Valenciana de la Llengua, València.

- AGUILÓ, Marià (1915-1934): *Diccionari Aguiló: materials lexicogràfics/aplegats per Marià Aguiló i Fuster; revisats i publicats sota la cura de Pompeu Fabra i Manuel de Montoliu*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.
- ALCOVER, Antoni Maria; MOLL, Francesc de Borja (1968): *Diccionari català-valencià-balear*. Editorial Moll, Palma, segona edició.
- ALOMAR, Antoni I; MELIÀ, Joan (1999): *Proposta de model de llengua per a l'escola de les Illes Balears*. Moll, Palma.
- ALOMAR, Antoni I; *et al.* (1999): *La llengua catalana a Mallorca. Propostes per a l'ús públic*. Consell de Mallorca, Palma.
- BADIA, Jordi; CASELLAS, David Gálvez; MARQUET, Lluís (1998): *Resolguem dubtes*. Eliseu Climent, València.
- COLOM MATEU, Miquel (1982-1985): *Glossari general lul·lià*. Moll, Mallorca.
- COMPANY, Catalina; PUIGRÒS, Maria Antònia (2006): *Llibre d'estil d'IB3*. Consorci per al Foment de la Llengua Catalana i la Projectió Exterior de la Cultura de les Illes Balears, Palma.
- COROMINES, Joan (1980-2001.): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana IV*. Curial - LLa Caixa", Barcelona.
- ESTEVE, Francesc; MELIÀ, Josepa (2011): *Gramàtica zero: el millor ús amb la mínima gramàtica*. Universitat de València. Servei de Política Lingüística, València.
- FABRA, Pompeu (1932): *Diccionari general de la llengua catalana*. Catalònia, Barcelona.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007): *Diccionari de la llengua catalana*. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, segona edició.
- JANÉ, Albert. (1968): *Signe*. Edigraf, Barcelona, quarta edició.
- LACREU, Josep (2012): *Manual d'ús de l'estàndard oral*. Institut interuniversitari de Filologia Valenciana, València.
- LLULL MARTÍ, Antoni (2008): *Diccionari d'expressions lingüístiques recollides de les Rondalles Mallorquines d'en Jordi d'es Racó*. Moll, Palma.
- BADIA I MARGARIT, Antoni (1975): *Gramàtica catalana*. Gredos, Madrid.
- (1994): *Gramàtica de la llengua catalana*. Biblioteca Universitària, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

- MARVÀ, Jeroni. (1968): *Curs superior de gramàtica catalana*. Barcino, Barcelona.
- MAS PRATS, Marta; VILAGRASA GRANDIA, Albert (2012): *Gramàtica catalana de la A a la Z*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- MOLL, Francesc de Borja (1968): *Gramàtica Catalana : referida especialment a les Illes Balears*. Moll, Palma.
- PICÓ, Neus; RAMON, Magdalena (2005): *Llibre d'estil per als mitjans de comunicació orals i escrits*. Consell Insular de Menorca - Universitat de les Illes Balears, Palma.
- RUAIX, Josep (1974): *El català en fitxes, II. Morfologia i sintaxi*. Barcelona.
- (2012): «És admissible çap"en lloc de "gens de"?» *Llengua nacional*, volum 1(81): ps. 35–37.
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1950): *Gramàtica valenciana*. Editorial Torre, València.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2005): *Gramàtica valenciana raonada i popular: els fonaments*. Tabarca, València.
- SOLÀ, Joan (dir.) (2002): *Gramàtica del català contemporani*. Empúries, Barcelona.
- TORRUELLA, Joan (dir.); PÉREZ SALDANYA, Manel; MARTINES, Josep (2008): *Corpus informatitzat del català antic*. URL <http://www.cica.cat/>.
- VIDAL, Pau (2012): *Catanyol.es: el català es cura. Interferències castellà-català*. Barcano-va, Barcelona.
- WHEELER, Max; YATES, Alan; DOLS, Nicolau (1999): *Catalan: a comprehensive grammar*. Routledge, Londres.